

Ο ΜΟΝΤΙΓΚΛ ΣΤΕΡΝΣ ΑΝΑΛΥΕΙ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΚΑΝΕΝΑ κράτος που βρίσκεται στη νότια άκρη της βαλκανικής χερσονήσου, με πληθυσμό δέκα εκατομμυρίων ανθρώπων (αν και ευφών και καλά εκπαιδευμένων, όπως είναι), με ακαθάριστο εθνικό προϊόν περίπου 30 δισ. δολ., περιορισμένους φυσικούς πόρους και ανάγκη προστασίας παραλίων μήκους μεγαλύτερου από 8.000 μίλια, μαζί με εκείνα των ελληνικών νησιών, δεν μπορεί να έχει την πολυτέλεια **απεριόριστων επιλογών στην εξωτερική του πολιτική**. Η σύγχρονη Ελλάδα, αναγνωρίστηκε, από την πρώτη στιγμή της ανεξαρτητοποίησής της, ότι χρειαζόταν ισχυρούς συμμάχους και η κύρια στρατηγική επιλογή για τους Έλληνες κυβερνήτες ήταν αν θα συμμαχούσαν με τη κυρίαρχη θαλάσσια δύναμη της Ανατολικής Μεσογείου, ή με την κυρίαρχη χερσαία δύναμη της Βαλκανικής Χερσονήσου. Οι περισσότεροι, με τη σκέψη της ευθύνης τους για την άμυνα 2.000 ελληνικών νησιών, που εκτείνονται από το ανατολικό Αιγαίο ως τον Κόλπο του Οτράντο, επέλεξαν να συμμαχήσουν με τη ναυτική δύναμη. Οποτε δεν το έκαναν, ή ακόμη και όποτε εμφανίστηκαν διστακτικοί στη στρατηγική τους επιλογή, το τίμημα ήταν μεγάλο. Κατά τη διάρκεια του Πολέμου της Κριμαίας, όταν η Ελλάδα συμάχησε με τη Ρωσία, σε μια προσπάθεια να ανακτήσει την Ηπειρο και τη Θεσσαλία από τους Οθωμανούς, οι Βρετανοί και οι Γάλλοι αντέδρασαν καταλαμβάνοντας το λιμάνι του Πειραιά για τρία χρόνια. Αργότερα, στη διάρκεια του Α' Παγκόσμιου Πολέμου, όταν η ελληνική βασιλική οικογένεια προκάλεσε υποψίες ότι σκευωρούσε για να υποστηρίξει τις Κεντρικές Δυνάμεις, οι Βρετανοί και οι Γάλλοι κατέλαβαν το λιμάνι της Θεσσαλονίκης. Σύμφωνα με αυτή την προοπτική, η ειδική σχέση της Ελλάδας με τις Ηνωμένες Πολιτείες στο πλαίσιο του Δόγματος Τρούμαν και ως συμμαχού του ΝΑΤΟ, ήταν ακόμη μια εκδήλωση αυτής της στρατηγικής επιλογής, με τη Σοβιετική Ένωση, μέσα από το Σύμφωνο της Βαρσοβίας, να παίζει το ρόλο της κυρίαρχης χερσαίας δύναμης και τις Ηνωμένες Πολιτείες, με τον Έκτο Στόλο, το ρόλο της κυρίαρχης θαλάσσιας δύναμης.

Ο 6ος στόλος

Η εξαφάνιση της Σοβιετικής Ένωσης και του Συμφώνου της Βαρσοβίας δεν θα μετατρέψει την ανάγκη της σημερινής και των μελλοντικών ελληνικών κυβερνήσεων, να διατηρούν μια ισχυρή ελληνική ναυτική και αεροπορική δύναμη και τις στενότερες δυνατές σχέσεις αμοιβαίας υποστήριξης, με τη θαλάσσια ή τις θαλάσσιες δυνάμεις που κυριαρχούν στην Ανατολική Μεσόγειο. Οσο ο Έκτος Στόλος παραμένει σε επιχειρησιακή κατάσταση στην Ανατολική Μεσόγειο, μια ειδική σχέση ασφάλειας με τις Ηνωμένες Πολιτείες θα εξακολουθεί να είναι προς το συμφέρον και των δυο χωρών. Αυτή είναι πιθανό να ενισχυθεί με μια στενότερη συνεργασία με τις ναυτικές δυνάμεις της Ρωσίας και της Ουκρανίας, που μαζί αντιπροσωπεύουν τη δύναμη του πρώην σοβιετικού στόλου της Μαύρης Θάλασσας (...)

Σε άλλους τομείς, οι **ελληνο-αμερικανικές σχέσεις θα εξακολουθήσουν να εξελίσσονται όπως συμβαίνει από το 1974, με την Ελλάδα να στρέφεται ολοένα περισσότερο προς την Ευρώπη για το είδος της οικονομικής και πολιτικής υποστήριξης που προγενέστερες κυβερνήσεις αυτόματα ζητούσαν από τις Ηνωμένες Πολιτείες.**

Πιο ρεαλιστικές

Αυτό ενδέχεται πραγματικά να συμβάλει σε υγιέστερες ελληνο-αμερικανικές σχέσεις, επειδή οι προσδοκίες και από τις δυο πλευρές θα είναι περισσότερο ρεαλιστικές από όσο μερικές φορές στο παρελθόν. Σε μεγάλο βαθμό, εκείνο που ξένοι παρατηρητές απέδιδαν ως ελληνικό «αντιαμερικανισμό», τα τελευταία χρόνια - χαρακτηρισμός που επηρέασε αρνητικά το κλίμα του αμερικανικού τουρισμού και των ιδιωτικών επενδύσεων στην Ελλάδα - στην πραγματικότητα ήταν αποτέλεσμα της διάψευσης ελληνικών προσδοκιών. Αν οι σχέσεις ήταν λιγότερο οικείες, οι προσδοκίες δεν θα ήταν τόσο μεγάλες. Ισως έτσι η Ουάσιγκτον να είχε αναγνωρίσει ότι η Ελλάδα είχε να προστατεύσει ζωτικά συμφέροντα και να επιδιώξει αντικειμενικούς σκοπούς εξωτερικής πολιτικής, που δεν σχετίζονται με τις προσπάθειες του ΝΑΤΟ να αναχαιτίσει τη Σοβιετική Ένωση και που κάποτε θα μπορούσαν να βρίσκονται ακόμα και σε αντίθεση με αυτές. Ισως πάλι έτσι, η Αθήνα να έτρεφε λιγότερες ελπίδες ότι τα

Τα παλιά ορόσημα και οι νέοι δρόμοι της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής στη δεκαετία του '90 αποτέλεσαν βασικά θέματα της εισήγησης του πρώην πρεσβευτή των ΗΠΑ στην Ελλάδα Μόντιγκλ Στερνς, στο διεθνές συνέδριο που πραγματοποιήθηκε την προηγούμενη εβδομάδα στην Ουάσιγκτον με θέμα «Η Ελλάδα προς τον 21ο αιώνα». Σημαντικά σημεία αυτής της ομιλίας, ενδεικτικά για το πώς βλέπουν στις ΗΠΑ την εξωτερική μας πολιτική, δημοσιεύσαμε χθες. Ακολουθεί το δεύτερο και τελευταίο τμήμα της εισήγησης του πρώην Αμερικανού πρεσβευτή.

«Δεν έχετε την πολυτέλεια να απομονωθείτε μέσα στην ΕΟΚ»

προβλήματά της με την Τουρκία στην Κύπρο και το Αιγαίο θα μπορούσαν να λυθούν με την απλή άσκηση επαρκούς αμερικανικής πίεσης στην Αγκυρα και κατά συνέπεια, να είχε επιδιώξει αποδεκτές λύσεις με μεγαλύτερη φαντασία. Κάτω από τέτοιες συνθήκες, οι Ηνωμένες Πολιτείες ίσως να είχαν ασκήσει τη επιρροή τους για να βοηθήσουν στη διαπραγμάτευση μακροπρόθεσμων λύσεων, αντί να τη διαθέτουν για σπασμούς διπλωματικών κρίσεων.

Αν αυτές οι υποθέσεις για τη μελλοντική πορεία των αμερικανο-ελληνικών σχέσεων είναι σωστές, γίνεται φανερό ότι **η Ελλάδα πρέπει να παίξει τα ευρωπαϊκά χαρτιά της με τη μεγαλύτερη προσοχή**. Καμιά ελληνική κυβέρνηση δεν διαθέτει την πολυτέλεια της απομόνωσης μέσα στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, σε μια εποχή που τα Βαλκάνια υφίστανται κραδασμούς, η κατάσταση εκεί είναι ρευστή και τόσο πολλά προβλήματα με την Τουρκία παραμένουν άλυτα. Η αστάθεια των βαλκανικών γειτόνων της δεν αποτελεί μόνο ένα πολιτικό κίνδυνο για την Ελλάδα, αλλά και ένα τεράστιο οικονομικό παθητικό. Εξαρτημένη όπως είναι η ελληνική οικονομία από τις εμπορικές οδούς που διασχίζουν τις πρώην Γιουγκοσλαβικές Δημοκρατίες με κατεύθυνση προς τη δυτική και την κεντρική Ευρώπη, παρατεταμένες διακοπές των χερσαίων επικοινωνιών είναι ασυνηθιστα επιζήμιες για την Ελλάδα. Η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας θα απαιτήσει ψυχρή, σίγουρη διπλωματία από την πλευρά της ελληνικής κυβέρνησης, αν αυτή θέλει να αποκαταστήσει σύντομα τις ζημιές. Το ίδιο ισχύει για την οικονομική κατάρρευση της Αλβανίας, που φέρνει την Ελλάδα αντιμέτωπη με την προοπτική αυξανόμενων αριθμών προσφύγων, ελληνικής καταγωγής όπως και Αλβανών, που προσπαθούν να γλιτώσουν τη λιμοκτονία στην πατρίδα τους.

Οχι απομόνωση

Ευτυχώς, σ' αυτές τις φοβερές συνθήκες η Ελλάδα έχει δυνάμεις που περιορίζουν την ευπάθειά της και μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για περισσότερο σίγουρες διπλωματικές πρωτοβουλίες. **Η Ελλάδα δεν έχει ανάγκη να απομονωθεί**. Είναι το μόνο βαλκανικό κράτος που απολαμβάνει τα πλεονεκτήματα ενός ομοιογενούς πληθυσμού, μιας ισχυρής αίσθησης εθνικής ταυτότητας και της συμμετοχής τόσο στο ΝΑΤΟ όσο και στην ΕΟΚ. Σε μια κάθε άλλο παρά απίθανη περίπτωση πνευματικής αφύπνισης στην ανατολική Ευρώπη, η ελληνική Εκκλησία θα αποτελούσε μια ακόμη πηγή επιρροής και πειθούς. Σε ό,τι αφορά τη Γιουγκοσλαβική Μακεδονία, η ήττα των κομμουνιστικών ανταρτικών δυνάμεων στον ελληνικό εμφύλιο πόλεμο είχε ως περιστασιακό αποτέλεσμα την απομάκρυνση από την Ελλάδα του μεγάλου μέρους μιας σλαβικής μειονότητας, που άλλωστε ήταν μικρή από την αρχή. Οι λίγοι κάτοικοι που απομένουν έχουν εντελώς ξελληνιστεί και θα ήταν το ίδιο απίθανο να αποτελέσουν απειλή τύπου πέμπτης φάλαγας για την ελληνική ασφάλεια, όσο και το

να μεταναστεύσουν στα Σκόπια. **Η Γιουγκοσλαβική Μακεδονία**, όποιες κι αν είναι οι φιλοδοξίες των σημερινών ή μελλοντικών ηγετών της, θα μπορούσε να απειλήσει την Ελλάδα μόνο αν η επεκτατικότητά της υποστηριζόταν δραστήρια από τη Βουλγαρία ή τη Σερβία. **Κανένα τέτοιο ενδεχόμενο δεν είναι πιθανό**. Οι σχέσεις μεταξύ Αθήνας και Βελιγραδίου είναι εξαιρετικά εγκάρδιες και οι Σέρβοι ηγέτες είναι απορροφημένοι από επείγοντα εσωτερικά προβλήματα. Η Βουλγαρία έχει ξεκινήσει ένα πρόγραμμα πολιτικής και οικονομικής μεταρρύθμισης, που απαιτεί ενισχυμένες σχέσεις με τους γείτονές της, αν θέλει να έχει πιθανότητες επιτυχίας. Ο Αμερικανός υπουργός Εξωτερικών, Γκελμπεργκερ, αναφέρθηκε σε ομιλία του, το Μάρτιο, στις «καταπληκτικές αλλαγές» της Βουλγαρίας και στη δέσμευση των ηγετών της να ξεπεράσουν τα μίστη του παρελθόντος.

Τα Βαλκάνια

Τα σημερινά Βαλκάνια είναι αναστατωμένα αλλά δεν είναι τα Βαλκάνια που υπήρχαν πριν από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και εκείνης των Αβούργων, απελευθέρωσε εθνικά πάθη, όπως ακριβώς και η κατάρρευση της σοβιετικής αυτοκρατορίας. Αλλά το ευρύτερο πολιτικό περιβάλλον όπου εκείνες οι εκρήξεις συντελέστηκαν ήταν πολύ λιγότερο σταθερό από ό,τι το σημερινό. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα είναι ο οικονομικός πόλος έλξης για τα κράτη της πρώην ΚΟΜΕΚΟΝ, όπως το ΝΑΤΟ είναι ο αντίστοιχος πόλος ασφάλειας για τα πρώην μέλη του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Ως μέλος τόσο της ΕΟΚ όσο και του ΝΑΤΟ - το μόνο τόσο ευνοϊκά τοποθετημένο βαλκανικό κράτος - έχει πολλά να προσφέρει ως σύνδεσμος με αυτές τις δυο οργανώσεις και πρέπει να μπορεί να αναβαθμίσει τόσο την κατάσταση της ασφάλειάς της όσο και το διπλωματικό της πλεονέκτημα, καθώς θα βοηθάει αυτά τα κράτη να περάσουν τη μεταβατική τους περίοδο. Είναι σχεδόν αυτονόητο ότι όσο στενότερα οι γείτονες της Ελλάδας μπορούν να προσδεθούν στις οικονομικές, πολιτικές και τις δομικές ασφάλειας της δυτικής Ευρώπης, τόσο λιγότερο η Ελλάδα έχει ανάγκη να φοβάται ότι εχθρικές βαλκανικές δυνάμεις, ή συνδυασμοί δυνάμεων, θα προβάλλουν αλυτρωτικές διεκδικήσεις εναντίον ελληνικού εδάφους στο μέλλον.

Προς Τουρκία

Για παρόμοιους λόγους, **η Ελλάδα έχει περιθώρια να προσεγγίσει με μεγαλύτερη εμπιστοσύνη την Τουρκία**, που ο πρωταρχικός αντικειμενικός σκοπός της εξωτερικής πολιτικής της, η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα θα γίνει εφικτός μόνο μετά από μια διευθέτηση των προβλημάτων της με την Ελλάδα και την αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων από την Κύπρο. Τα ανατολικά και νότια σύνορα της Τουρκίας απέκτησαν νέα σημασία μετά από τον πόλεμο του Κόλπου και τον αποχωρισμό των συγγενικών με την Τουρκία Δημοκρατιών από την

πρώην Σοβιετική Ένωση. Η Ουάσιγκτον σαφώς ελπίζει ότι ο κοσμικός ρεπουμπλικανισμός της Τουρκίας θα είναι περισσότερο αρεστός στον Καύκασο και την Κεντρική Ασία από το ιρανικό θεοκρατικό καθεστώς, και ενθαρρύνει την Τουρκία να τεθεί επικεφαλής στην περιοχή. Ταυτόχρονα η Τουρκία να τεθεί επικεφαλής στην περιοχή. Ταυτόχρονα η Τουρκία αναγκάζεται να δίνει μεγαλύτερη προσοχή στα ΝΑ, κατά μήκος των ιρακινών και συριακών συνόρων, όπου ο κουρδικός εθνικισμός γίνεται ολοένα περισσότερο μαχητικός μετά από τον πόλεμο του Κόλπου και αντιμετωπίζει με διαρκώς συχνότερες και μεγαλύτερες έκτασης τουρκικές στρατιωτικές επιχειρήσεις πέρα από τα τουρκικά σύνορα. Αυτές οι σκέψεις πρέπει να έριξαν το βάρος τους στην απόφαση της τουρκικής κυβέρνησης να επιζητήσει προσέγγιση με τη Βουλγαρία, μια διαδικασία που πρόκειται να κορυφωθεί σύντομα με τη σύναψη συμφώνου αμυντικής συνεργασίας. Από πολλές απόψεις λοιπόν, αυτή η στιγμή θα ήταν πρόσφορη για να ξανακοιτάξει η ελληνική κυβέρνηση τα προβλήματα με την Τουρκία και να δει αν μια νέα προσέγγιση και μια εμπνευσμένη διπλωματία θα μπορούσαν να αποφέρουν ρυθμίσεις, ή τουλάχιστον πρόοδο προς την κατεύθυνση ρυθμίσεων, στο Αιγαίο και την Κύπρο. Η Τουρκία έχει πολλά να κερδίσει δείχνοντας ευελιξία και η Ελλάδα δεν έχει τίποτα να χάσει δοκιμάζοντάς την. Η υφιστάμενη κατάσταση των ελληνο-τουρκικών σχέσεων είναι όπως ένα ετοιμόρροπο σπίτι, που έχει γίνει σχεδόν ακατοίκητο αλλά που κανείς δεν τολμάει να το περάσει από φόβο ότι θα καταρρεύσει εντελώς. **Ελλάδα και Τουρκία πρέπει να έχουν να αλληλοπροσφέρουν κάτι περισσότερο από ναυτικές αντιπαράθεσεις, αερομαχίες και μια ντε φάκτο διαίρεση της Κύπρου, που καθημερινά σταθεροποιείται και θα μπορούσε να αρθεί διαρκώς στον κυριακό λαό τους καρπούς της κυριαρχίας του**. Νέα προσέγγιση, βέβαια, σημαίνει κοιτάγμα πέρα από το στάτους κβο στο Αιγαίο και την Κύπρο και διαμόρφωση πολιτικής που μπορεί να το ξεπεράσει. Σε περίπτωση έλλειψης τέτοιας πολιτικής με προοπτικές, τα ελληνικά συμφέροντα μπορούν να επηρεαστούν αρνητικά από τις εξελίξεις ή, στην Κύπρο, από την έλλειψη εξελίξεων.

Το μέλλον, όχι το παρελθόν

Παρατηρώντας την κατάσταση της Ελλάδας στο πλαίσιο των Βαλκανίων ως συνόλου, οι προοπτικές για αύξηση της ελληνικής επιρροής στην περιοχή, κατά τη δεκαετία του ενενήντα, παρέχουν υποσχέσεις, με την προϋπόθεση ότι τα εσωτερικά οικονομικά προβλήματα της Ελλάδας και οι πολιτικές διαίρεσεις δεν θα παρεμβληθούν. Υπάρχει ένα παράδοξο, που οφείλεται στο μακροχρόνιο αγώνα της Ελλάδας να επιβιώσει ως κράτος-έθνος, το ότι σε μια εποχή όπου η ασφάλεια της από εξωτερική επίθεση είναι αδιαμφισβήτητη όσο σε σπάνιες περιπτώσεις, **η κυβέρνηση και η αντιπολίτευση προσέχουν περισσότερο τις απειλές του παρελθόντος από τις μελλοντικές προοπτικές**. Σε ένα βαλκανικό κόσμο που επαναπροσδιορίζεται τόσο πολιτικά όσο και οικονομικά, η πολιτική ταυτότητα της Ελλάδας είναι γαιωμένη και οι οικονομικές επιλογές της έχουν απλοποιηθεί από τη δυσφήμιση των εναλλακτικών τους λύσεων. Ενώ τα άλλα βαλκανικά κράτη επιζητούν στενότερη σύνδεση με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα και το ΝΑΤΟ, η Ελλάδα βρίσκεται ήδη εκεί, οι πολιτικοί, οικονομικοί και οι στόχοι της ασφάλειάς της έχουν γίνει πιο προσιτοί, με το ισχυρό σύστημα των συμμαχιών της. **Δύο προϋποθέσεις** πρέπει, όμως, να ικανοποιηθούν, προκειμένου η Ελλάδα να εξασφαλίσει τα εσωτερικά και εξωτερικά πλεονεκτήματα της δυνητικά ευνοϊκής διεθνούς θέσης της. **Πρώτο**, η ελληνική κυβέρνηση πρέπει να πεισθεί και να πείσει τον ελληνικό λαό ότι μια εξωστρεφής πολιτική είναι εκείνη που θα αξιοποιηθεί κατεξοχή τις δυνάμεις της Ελλάδας. **Δεύτερο**, πρέπει να καταβληθεί μια ανανεωμένη προσπάθεια να επιτευχθεί πολιτική συναίνεση για το πώς πρέπει να προσδιοριστούν τα ζωτικά συμφέροντα της Ελλάδας μέσα στους αναδυόμενους σχηματισμούς δυνάμεων της βαλκανικής χερσονήσου και, αν όχι, ποια συγκεκριμένη πολιτική, τουλάχιστον ποιος θύλακας από την πλευρά του ελληνικού έθνους θα τα προστατεύσουν με τον καλύτερο τρόπο. Αν η ελληνική ιστορία αποτελεί ένα κριτήριο, ευκολότερο θα είναι να εκπληρωθεί η πρώτη απαίτηση παρά η δεύτερη.